



Ο τελευταίος ίσκιος του Γεφυριού

Το δέντρο που σκίασε
τρεις αιώνες ιστορίας
της Άρτας

Αναστασία Καρρά

Ο τελευταίος ίσκιος του Γεφυριού

Όταν ο Γάλλος περιηγητής Louis-François Cassas σχεδίαζε το Γεφύρι της Άρτας το 1780, εκεί, στην άκρη του Αράχθου, υπήρχε ήδη μια μεγάλη συστάδα δέντρων που σκίαζε τη δυτική όχθη.

Στο κιτρινωμένο εκείνο σχέδιο του 18ου αιώνα, ανάμεσα στις καμάρες του γεφυριού και στα νερά του ποταμού, διακρίνεται αγνά η πρώτη μορφή του πλατάνου που έμελλε να γίνει ένα από τα πιο αναγνωρίσιμα σημεία της Άρτας.



Το Γεφύρι της Άρτας σε σχέδιο του Louis-François Cassas (1780), την παλαιότερη γνωστή απεικόνιση του μνημείου. Στη δεξιά όχθη του Αράχθου διακρίνεται ήδη ο μεγάλος πλατάνος της γέφυρας, ο ιστορικός «πλατάνος του Αλή Πασά», που επί περισσότερο από δύο αιώνες αποτέλεσε αναπόσπαστο στοιχείο του τοπίου της Άρτας.

Τρεις σχεδόν αιώνες αργότερα, ο γέρικος πλατάνος της γέφυρας δεν υπάρχει πια.

Κι όμως, για γενιές ολόκληρες, έμοιαζε αδύνατο να φανταστεί κανείς το γεφύρι χωρίς τον ίσκιό του.

Ο πλατάνος δεν ήταν ένα απλό δέντρο δίπλα στον Άραχθο. Ήταν σημείο αναφοράς, τόπος μνήμης, κομμάτι της ιστορίας της πόλης. Στάθηκε εκεί όταν η Άρτα ήταν ακόμη οθωμανική, είδε στρατούς και σύνορα, περιηγητές και βασιλιάδες, καραβάνια, τελώνηδες, καλαθοπλέχτες, γυναίκες που έπλεναν ρούχα στο ποτάμι και παιδιά που έπαιζαν μέσα στον κουφωμένο κορμό του.

Άλλοτε τον αποκαλούσαν «πλατάνο του Αλή Πασά».

Άλλοτε απλώς «ο πλατάνος στο Γεφύρι».

Μα για τους Άρτινούς ήταν κάτι περισσότερο από δέντρο.

Ήταν ένας σιωπηλός μάρτυρας της ζωής της πόλης.

Ο πλάτανος του Αλή Πασά

Πολύ πριν γίνει τόπος περιπάτου και αναμνηστικών φωτογραφιών, ο πλάτανος της γέφυρας ήταν δεμένος με τις πιο σκοτεινές μνήμες της Άρτας.

Κατά τα χρόνια της Τουρκοκρατίας, η περιοχή γύρω από το γεφύρι αποτελούσε πέρασμα στρατών, εμπόρων και ταξιδιωτών, αλλά και τόπο δημόσιων εκτελέσεων. Η παράδοση θέλει τον Αλή Πασά να κάθεται κάτω από τον πλάτανο και να παρακολουθεί τους απαγχονισμούς Ελλήνων που είχαν καταδικαστεί ως εχθροί της εξουσίας του. Δεν είναι τυχαίο πως για δεκαετίες το δέντρο ήταν γνωστό ως «ο πλάτανος του Αλή Πασά».

Η φήμη του πλατάνου είχε περάσει ήδη από νωρίς και στους ξένους περιηγητές που έφταναν στην Άρτα. Σε λιθογραφία του Ιρλανδού George de la Poer Beresford το 1855, ο γέριμος πλάτανος δεσπόζει δίπλα στο γεφύρι με τεράστιο κορμό και πυκνή σιά, σχεδόν ισότιμος με το ίδιο το μνημείο. Οι ανθρώπινες μορφές κάτω από τα κλαδιά του μοιάζουν μικροσκοπικές μπροστά στο μέγεθός του, αποκαλύπτοντας πως ήδη στα μέσα του 19ου αιώνα το δέντρο θεωρούνταν αναπόσπαστο στοιχείο του τοπίου της Άρτας.



Το Γεφύρι της Άρτας και ο ιστορικός πλάτανος σε λιθογραφία του George de la Poer Beresford (1855). Ο γέριμος κορμός δεσπόζει στη δεξιά όχθη του Αράχθου, ήδη συνδεδεμένος με τις παραδόσεις για τον Αλή Πασά

και τις σκοτεινές μνήμες της Τουρκοκρατίας. Η ανθρώπινη παρουσία κάτω από τη σκιά του αποδίδει το τεράστιο μέγεθος και τη μνημειακή μορφή του δέντρου ήδη στα μέσα του 19ου αιώνα.

Η λαϊκή μνήμη κράτησε αυτή τη σχέση ζωντανή μέσα από το δημοτικό τραγούδι:

*«Γ' έχεις καημένε πλάτανε και στέκεις μαραμένος
με τις ριζούλες στο νερό και πάλι μαραμένος;
Παιδιά μ' σαν με ρωτήσατε, να σας το μολογήσω.
Αλή πασάς επέρασε με δεκοχτώ χιλιάδες.
Κι όλοι στον ίσκιο μ' έκατσαν,
εκάτσαν στη δροσιά μου
κι όλοι σημάδι μ' έβαλαν,
κι όλοι με τουφεκίσαν.
Μου κόψαν τα κλωνάρια μου,
μαράθηκ' η καρδιά μου
κι αυτός ο γερ'-Αλή πασάς
μου ρίχνει στην καρδιά μου.»*

Στο τραγούδι, ο πλάτανος αποικτά φωνή. Δεν είναι πια ένα άψυχο δέντρο, αλλά ένας ζωντανός μάρτυρας της βίας και του φόβου. Ο ίδιος αφηγείται πως ο Αλή Πασάς και τα ασκέρια του κάθισαν στη σκιά του, πως τον σημάδευαν με τα όπλα τους και πως οι σφαίρες «του ρίχνουν στην καρδιά».

Ίσως γι' αυτό, ακόμη και αργότερα, όταν η Άρτα είχε πλέον περάσει στο ελληνικό κράτος, οι περιηγητές που έφταναν στη γέφυρα άκουγαν πρώτα την ιστορία του πλατάνου.

Το δέντρο είχε γίνει θρύλος πριν ακόμη γίνει μνημείο.

Ο πλάτανος του συνόρου

Το 1881 η Άρτα περνά οριστικά στο ελληνικό κράτος.

Το γεφύρι όμως εξακολουθεί να είναι σύνορο. Από τη μια πλευρά η Ελλάδα· από την άλλη ακόμη η Οθωμανική Αυτοκρατορία. Και ακριβώς δίπλα στο πέρασμα, ο γέρικος πλάτανος συνεχίζει να στέκει ακίνητος, σαν φυσικός φρουρός της πόλης.

Όταν ο βασιλιάς Γεώργιος Α' επισκέφθηκε την Άρτα λίγους μήνες μετά την απελευθέρωση, πήγε μέχρι τη γέφυρα για να συναντήσει τον Τούρκο διοικητή Αλή Ριζά Μπέη. Στη διάρκεια της επίσκεψης στάθηκε κάτω από τον γέφυρο πλάτανο και χάραξε με το χέρι του το όνομά του στον κορμό.

Την εικόνα αυτή διασώζει και ο Μιχαήλ Γρηγορόπουλος, ο οποίος βρέθηκε στην Άρτα μαζί με τη βασιλική συνοδεία και την κατέγραψε αργότερα στο έργο του Περιήγησις εν Ελλάδι (1882). Περιγράφει δίπλα στη γέφυρα «αρχαίαν και μεγαλοπρεπή πλάτανον καταπληκτικού πάχους», σημειώνοντας πως ο βασιλιάς «έγραψεν επί του κορμού της ίδια χειρί το όνομά του».

Ο ίδιος αφηγείται και ένα χαρακτηριστικό περιστατικό της επίσκεψης: οι αξιωματικοί του βασιλιά προσπάθησαν να κυλώσουν τον κορμό του δέντρου, αγκαλιάζοντάς τον, όμως δεν επαρκούσαν. Χρειάστηκε, όπως γράφει, να προστεθεί «και έβδομος, ο βασιλεύς», ώστε να κλείσει ο κύκλος γύρω από τον τεράστιο πλάτανο.

Λίγα χρόνια αργότερα, ο Νικόλαος Σχινάς περιγράφει κάτω από τον πλάτανο ένα καφενείο και το φυλάκιο του Σταθμού. Το σημείο είχε γίνει πλέον πέρασμα ανθρώπων και εμπορευμάτων, τόπος ελέγχου και αναμονής. Εκεί κατέληγαν ταξιδιώτες, στρατιώτες, χωρικοί και τελώνηδες.

Κάτω από τη σιά του δέντρου ακούγονταν καθημερινά ειδήσεις και φήμες. Το 1897, μέσα στην αναστάτωση του ελληνοτουρκικού πολέμου, ο Γάλλος δημοσιογράφος Pierre Quillard βρήκε εκεί στρατιώτες και χωρικούς να συζητούν με οργή για την Κρήτη, τις Μεγάλες Δυνάμεις και την ταπεινωμένη Ελλάδα. Ο ίδιος σημείωνε πως, μέσα στη γαλήνη του τοπίου, ο πλάτανος κουβαλούσε ακόμη τη βαριά μνήμη του Αλή Πασά και των απαγχονισμών.



Σπάνια φωτογραφία του Γεφυριού της Άρτας από τα τέλη του 19ου αιώνα, όταν το πέρασμα αποτελούσε ακόμη σύνορο ανάμεσα στην Ελλάδα και την Οθωμανική Αυτοκρατορία. Στη δεξιά όχθη διακρίνεται ο μεγάλος πλάτανος της γέφυρας, ήδη κυρίαρχο στοιχείο του τοπίου και σημείο αναφοράς της συνοριακής ζωής της εποχής.

Έναν χρόνο αργότερα, ο Άγγλος ανταποκριτής Henry Nevinson θα περιγράψει πάλι κάτω από τον ίδιο πλάτανο συγκεντρωμένους αξιωματικούς, μέσα στον πανικό της υποχώρησης μετά την ήττα του πολέμου του 1897. Το γεφύρι είχε γίνει πέρασμα προσφύγων, στρατιωτών και φοβισμένων κατοίκων. Κι ο πλάτανος, όπως πάντα, στεκόταν εκεί, αμίλητος μάρτυρας της ιστορίας.

Μα δεν ήταν μόνο η πολιτική και ο πόλεμος που περνούσαν από τη σιιά του.

Αργότερα, μετά τον ατυχή πόλεμο, τις αρχές του 20ού αιώνα, το γεφύρι έσφυζε από ζωή. Από τη μια πλευρά η ελληνική Άρτα· από την άλλη ακόμη τα τούρκικα χώματα. Η φτήνεια των εμπορευμάτων στην απέναντι όχθη γέννησε ένα ατέλειωτο μικρολαθρεμπόριο. Άλλοι περνούσαν νύχτα μέσα από τον ποταμό με άλογα, άλλοι έκρυβαν μικροπράγματα πάνω τους ή μέσα σε καλάθια.

Κάτω από τον πλάτανο λειτουργούσε ο συνοριακός σταθμός και οι έλεγχοι ήταν καθημερινοί. Τους άντρες τούς έψαχναν οι χωροφύλακες· τις γυναίκες μια αυστηρή φύλακας, η περίφημη Καλαμπάκινα, που έμεινε θρυλική στην παλιά Άρτα. Δεν χαριζόταν σε κανέναν. Αν ανακάλυπτε κρυμμένο μεταξωτό ή άλλο λαθραίο, η τιμωρία γινόταν δημόσιο θέαμα: έβγαζε το γυναικείο βρακί και το κρεμούσε στον πλάτανο για διαπόμπευση.



Το Γεφύρι της Άρτας το 1923, σε φωτογραφία που δημοσιεύθηκε στο έργο του Ernest Reisinger. Στη δεξιά όχθη δεσπόζει ακόμη ο μεγάλος πλάτανος της γέφυρας, ήδη βαθιά ριζωμένος στη συλλογική εικόνα του τοπίου της Άρτας.

Έτσι, ο γέρικος κορμός του «πλατάνου του Αλή Πασά» συνέχισε για δεκαετίες να γίνεται τόπος δημόσιας έκθεσης και παραδειγματισμού — μόνο που τώρα οι παλιοί απαγχονισμοί είχαν δώσει τη θέση τους στις μικρές ταπεινώσεις της συνοριακής ζωής.

Ο πλάτανος δεν ήταν πια μόνο ένα δέντρο του θρύλου.

Είχε γίνει το ίδιο το σύνορο.

Ο πλάτανος της καθημερινής ζωής

Με τα χρόνια, η βαριά σιά της ιστορίας άρχισε σιγά σιγά να υποχωρεί και ο πλάτανος πέρασε στην καθημερινή ζωή της Άρτας. Παρέμεινε βέβαια σημείο αναφοράς του γεφυριού, όμως γύρω του δεν συγκεντρώνονταν πια στρατιώτες και τελώνηδες, αλλά άνθρωποι του μόχθου και της καθημερινότητας.

Κάτω από τα κλαδιά του στήνονταν καφενεία και πρόχειροι πάγκοι. Γκέκηδες μικροπωλητές πουλούσαν χαλβάδες, στραγάλια, λουκούμια και μουζά στους περαστικούς, ενώ τα παιδιά της πόλης έτρεχαν μέχρι το Γιοφύρι για ένα φτηνό γλύκισμα ή ένα ποτήρι σαλέπι τον χειμώνα.



*Καλαθοπλέχτες κάτω από τον πλάτανο της γέφυρας, με φόντο το Γεφύρι της Άρτας (1944). Για δεκαετίες ο ίσκιος του γέρικου δέντρου υπήρξε τόπος δουλειάς, ξεκούρασης και καθημερινής ζωής δίπλα στον Άραχθο. (Φωτογραφία από το βιβλίο *Images of Greece* του D. Patmore, London, σ. 115)*

Ο ίσκιος του έγινε τόπος ξεκούρασης και δουλειάς. Το 1944 ο φωτογραφικός φακός καταγράφει καλαθοπλέχτες να εργάζονται κάτω από τον πλάτανο, πλάι στο ποτάμι. Άνθρωποι απλοί, με τα σύνεργά τους ακουμπισμένα στον κορμό, συνεχίζοντας μια καθημερινότητα που έμοιαζε να κυλά αργά, σχεδόν όπως και ο Άραχθος δίπλα τους.

Την περίοδο της Κατοχής, οι Ιταλοί κατασκεύασαν δίπλα στο παλιό πέτρινο γεφύρι μια πρόχειρη ξύλινη πλωτή γέφυρα, που ένωσε τις δύο όχθες του Άραχθου ακριβώς απέναντι από τον μεγάλο πλάτανο. Σε φωτογραφίες της εποχής, το γέφυρο δέντρο διακρίνεται στο βάθος να δεσπόζει και πάλι πάνω από το πέρασμα, σαν σταθερό σημείο μέσα στις αλλεπάλληλες αλλαγές του τόπου.

Παρά τον πόλεμο και την Κατοχή, ο χώρος γύρω από τη γέφυρα συνέχιζε να αποτελεί κέντρο καθημερινής ζωής και μετακίνησης για τους κατοίκους της Άρτας.



Η ξύλινη πλωτή γέφυρα που κατασκεύασαν οι Ιταλοί στον Άραχθο κατά την περίοδο της Κατοχής. Στο βάθος διακρίνεται ο ιστορικός πλάτανος της γέφυρας, σταθερό σημείο αναφοράς του τοπίου της Άρτας ακόμη και στα χρόνια του πολέμου.

(Από το βιβλίο του Βάγια Η Άρτα του πολέμου και της Κατοχής)

Λίγα χρόνια αργότερα, γυναίκες της Άρτας κατεβαίνουν στον ποταμό για πλύσιμο. Στις φωτογραφίες του 1950 φαίνονται να ξαποσταίνουν στην όχθη, με φόντο το γεφύρι και τον πλάτανο. Για γενιές ολόκληρες, το σημείο εκείνο δεν

ήταν αξιοθέατο αλλά κομμάτι της καθημερινής διαδρομής τους — ένας τόπος δουλειάς, κουβέντας και συνάντησης.

Και καθώς περνούσαν οι δεκαετίες, ο πλάτανος γερνούσε μαζί με την πόλη.



Γυναίκες της Άρτας στον Άραχθο ποταμό, σε στιγμή ανάπαυλας κάτω από τον πλάτανο της γέφυρας, με φόντο το Γεφύρι της Άρτας (περ. 1950). Για πολλές δεκαετίες η όχθη του ποταμού υπήρξε τόπος καθημερινής εργασίας, συνάντησης και ζωής για τους κατοίκους της πόλης.

(Φωτογραφικό Αρχείο Εθνικού Μουσείου Μπενάκη)

Ακόμη και ως τα μεταπολεμικά χρόνια, ο πλάτανος παρέμενε δεμένος με την αγροτική ζωή της Άρτας. Κοπάδια περνούσαν καθημερινά από τη γέφυρα, βοσκοί ξαπόσταιναν κάτω από τα κλαδιά του και οι παλιές καρτ ποστάλ της εποχής τον παρουσιάζουν όχι ως αξιοθέατο αλλά ως φυσικό κομμάτι της ζωής δίπλα στον Άραχθο.

Έτσι, για τους περισσότερους κατοίκους της Άρτας, ο πλάτανος δεν ήταν μνημείο ούτε αξιοθέατο. Ήταν μέρος της καθημερινής εικόνας του ποταμού — τόσο συνηθισμένος όσο και οι καμάρες του γεφυριού. Οι άνθρωποι έδιναν ραντεβού «στον πλάτανο», ξαπόσταιναν στον ίσιο του τα καλοκαίρια και περνούσαν δίπλα του χωρίς να φαντάζονται πως κάποτε θα αποτελούσε αντικείμενο ιστορικής μνήμης.

Ίσως γι' αυτό οι περισσότερες παλιές φωτογραφίες δεν τον αντιμετωπίζουν ως ξεχωριστό θέμα. Ο πλάτανος βρίσκεται σχεδόν πάντα εκεί, φυσικά ενταγμένος μέσα στη ζωή της πόλης — σαν κάτι αυτονόητο που κανείς δεν σκέφτηκε ποτέ ότι μπορεί να χαθεί.



Ο πλάτανος της γέφυρας σε παλιά έγχρωμη καρτ ποστάλ της Άρτας. Κάτω από τα κλαδιά του περνούν κοπάδια προβάτων, εικόνα χαρακτηριστική της αγροτικής καθημερινότητας που για δεκαετίες συνόδευε το Γεφύρι και τον Άραχθο.

Ο γέρικος κορμός

Όσο περνούσαν τα χρόνια, ο πλάτανος της γέφυρας έπαυε σιγά σιγά να θυμίζει κοινό δέντρο. Ο κορμός του άνοιγε ολοένα περισσότερο, τα κλαδιά του κόβονταν κατά καιρούς, μεγάλες πληγές σχηματίζονταν πάνω στο ξύλο του και οι αλλεπάλληλες επεμβάσεις άφηναν επάνω του τα σημάδια του χρόνου.

Κι όμως, ακόμη και έτσι, παρέμενε επιβλητικός.

Στις φωτογραφίες του Δημήτρη Παπαδήμου, στα μέσα της δεκαετίας του '60, ο φακός δεν στέκεται πια στο γεφύρι ούτε στο τοπίο του Αράχθου. Στρέφεται αποκλειστικά επάνω στον πλάτανο. Ο κορμός μοιάζει σχεδόν ανθρώπινος — ένα παραμορφωμένο σώμα γεμάτο ουλές, κοιλότητες και χαρακιές, σαν να κουβαλά επάνω του όλη τη φθορά δυο και πλέον αιώνων.

Όσο ο κορμός άνοιγε και παραμορφωνόταν, τόσο περισσότερο ο πλάτανος αποκτούσε σχεδόν ανθρώπινη παρουσία. Οι μεγάλες κοιλότητες, τα κομμένα κλαδιά και οι αλλόκοτες μορφές του ξύλου έδιναν την εντύπωση πως το δέντρο κουβαλούσε επάνω του όλες τις εποχές που είχε ζήσει.



Ο γέρικος κορμός του ιστορικού πλατάνου της γέφυρας σε φωτογραφία του Δημήτρη Παπαδήμου από το λεύκωμα Εκδρομή Ηπείρου (ΜΙΕΤ, Οκτώβριος 1966). Οι βαθιές κοιλότητες και οι αλλοιωμένες μορφές του κορμού αποκαλύπτουν τη μακραίωνη ζωή ενός δέντρου που είχε ήδη μετατραπεί σε ζωντανό μνημείο της Άρτας.

Κι ίσως καμία άλλη φωτογραφία να μη δείχνει καλύτερα αυτή τη σχέση ανθρώπου και δέντρου όσο εκείνη του 1973, με τα παιδιά που παίζουν μέσα στον κορμό του. Η κουφάλα είναι τόσο μεγάλη ώστε χωρά ολόκληρα παιδικά σώματα. Τα παιδιά χαμογελούν μέσα στο άνοιγμα του γέρικου δέντρου σαν να βρίσκονται σε κρυψώνα ή σε φυσικό καταφύγιο.

Εκεί, πάνω στο ξύλο του κορμού, διακρίνονται ακόμη χαραγμένα ονόματα και σημάδια ανθρώπων που πέρασαν από τη γέφυρα και θέλησαν να αφήσουν κάτι πίσω τους. Μικρές χαράξεις πάνω σε έναν οργανισμό που είχε ήδη ζήσει περισσότερο από όλους τους ανθρώπους που τον πλησίαζαν.



Παιδιά παίζουν μέσα στον κορμωμένο κορμό του ιστορικού πλατάνου της γέφυρας (Σεπτέμβριος 1973). Η τεράστια κοιλότητα του γέρικου δέντρου είχε γίνει για γενιές παιδιών της Άρτας τόπος παιχνιδιού και περιπέτειας, ενώ πάνω στον κορμό διακρίνονται ακόμη χαραγμένα ονόματα και ίχνη περαστικών.

(Φωτογραφία: John Winder)

Την ίδια αίσθηση αφήνουν και οι μεταγενέστερες φωτογραφίες του Volker Möller στις αρχές της δεκαετίας του '80. Ο πλάτανος στέκει ακόμη όρθιος δίπλα στο γεφύρι, αλλά μοιάζει ήδη με ζωντανό απομεινάρι μιας άλλης εποχής. Η τεράστια κουφάλα του έχει γίνει πια κομμάτι της εικόνας του.

Έτσι, ο πλάτανος της Άρτας έγινε κάτι περισσότερο από στοιχείο του τοπίου.

Έγινε σχεδόν πρόσωπο — ένα σώμα γεμάτο μνήμες.

Ένας ζωντανός οργανισμός που κουβαλούσε επάνω του τον χρόνο της πόλης.



Ο ιστορικός πλάτανος της γέφυρας στις αρχές της δεκαετίας του 1980, σε φωτογραφία του Volker Möller. Ο γέρικος κορμός, βαθιά κουφαλισμένος και παραμορφωμένος από τον χρόνο, μοιάζει πλέον περισσότερο με φυσικό γλυπτό παρά με κοινό δέντρο — ένα ζωντανό απομεινάρι της παλιάς Άρτας.

Ως τις τελευταίες δεκαετίες του 20ού αιώνα, ο πλάτανος συνέχιζε να υπάρχει σχεδόν όπως πάντα: γέριος, πληγωμένος, μα ακόμη ζωντανός. Οι επισκέπτες φωτογράφιζαν το γεφύρι μαζί με τον κορμό του, ενώ οι παλιοί Άρτινοι εξακολούθουσαν να τον αντιμετωπίζουν σαν σταθερό κομμάτι του τόπου, όπως ακριβώς τον είχαν γνωρίσει από παιδιά.

Κανείς δεν φανταζόταν τότε πως η μεγάλη απουσία θα ερχόταν τόσο σύντομα.

Το τέλος του ίσκιου

Για περισσότερο από τρεις αιώνες, ο πλάτανος της γέφυρας έμοιαζε αναπόσπαστο κομμάτι της Άρτας. Τόσο φυσικό μέσα στο τοπίο, ώστε οι περισσότεροι πίστευαν πως θα βρισκείται για πάντα εκεί — δίπλα στις καμάρες του γεφυριού και στα νερά του Αράχθου.

Γενιές ολόκληρες τον γνώρισαν ήδη γέρικο.

Τον είδαν σε χαρακτηριστικά περιηγητών, σε κιτριτισμένες φωτογραφίες, σε οικογενειακά λευκώματα και καρτ ποστάλ. Τον θυμούνται άλλοτε καταπράσινο να σιεπάζει με τον ίσκιο του την όχθη, άλλοτε μισοκουφαλισμένο και πληγωμένο, μα πάντοτε ζωντανό.

Όμως τα τελευταία χρόνια η φθορά έγινε ολοένα πιο εμφανής. Ο γέριος πλάτανος, ήδη βαθιά κουρασμένος από τον χρόνο και καταπονημένος από αιώνες ζωής δίπλα στον Αραχθο, έχανε σιγά σιγά τη δύναμή του. Τα κλαδιά λιγότεψαν, η σιιά άρχισε να αραιώνει και ο κορμός, που είχε αντέξει πολέμους, σύνορα, πλημμύρες και αλλεπάλληλες ανθρώπινες επεμβάσεις, έμοιαζε να φτάνει πλέον στο φυσικό τέλος μιας ζωής που είχε αγγίξει σχεδόν τρεις αιώνες. Παρότι κατά καιρούς συνδέθηκε και με την ασθένεια που αφάνισε χιλιάδες πλατάνια στην Ήπειρο, τα νεότερα δημοσιεύματα αποδίδουν την οριστική κατάρρευσή του κυρίως στο ακραίο γήρας και στη μακροίωνα φθορά του.

Σήμερα, ο πλάτανος στέκει ακόμη δίπλα στο γεφύρι.

Όμως δεν είναι πια ο ίδιος.

Το γέρικο σώμα του παραμένει όρθιο, κουφαλισμένο και άδειο, σαν ένα τελευταίο απομεινάρι του παλιού τοπίου της Άρτας. Οι ρίζες που είδαν τόσους αιώνες ιστορίας μοιάζουν τώρα να κρατούν περισσότερο τη μνήμη παρά τη ζωή.

Κάποτε, όσοι έφταναν στο Γεφύρι της Άρτας έβλεπαν πρώτα τον ίσκιο του.

Σήμερα, το βλέμμα στέκεται πάνω στο σιωπηλό κουφάρι του.

Και ίσως αυτό να είναι το πιο παράξενο απ' όλα: όχι ότι χάθηκε ένα δέντρο, αλλά ότι το γεφύρι μοιάζει τώρα σαν να έχασε ένα κομμάτι από τη μνήμη του.

Βιβλιογραφία – Πηγές

Περιηγητικά κείμενα – Ιστορικές μαρτυρίες

Γρηγορόπουλος, Μιχαήλ. Περιήγησις εν Ελλάδι. Αθήνα, 1882.

Σχινάς, Ν. Οδοιπορικοί Σημειώσεις Μακεδονίας, Ηπείρου, Νέας Οροθετικής Γραμμής και Θεσσαλίας: Οροθετική Γραμμή. Αθήνα, 1886.

Quillard, Pierre. «Sur la Frontière d'Épire», L'Illustration, αρ. 2823, 3 Απριλίου 1897. (σε μετάφραση Α. Καρρά)

Nevinson, Henry W. Scenes from the Thirty Days War between Greece and Turkey, 1898.

(ελληνική αναφορά: «Σκηνές από τον Πόλεμο των Τριάντα Ημερών ανάμεσα στην Ελλάδα και την Τουρκία»)

Μελέτες – Ιστορικές εργασίες

Καρρά, Α. «Τα σχέδια του Louis-François Cassas για την Άρτα, το 1780».

Καρατζένης, Δημήτριος. Η Εκατονταετηρίς της Άρτης 1881-1981.

<http://dimitrioskaratzenis.gr>

Βάγιας, Κ. Η Άρτα του πολέμου και της κατοχής. Άρτα, 2004.

Βλάχος, Λεωνίδας. Μαρτυρία δημοσιευμένη στο περιοδικό ΣΚΟΥΦΑΣ, τόμ. ΤΣ', τχ. 56-57, 1980.

Δημοτικά τραγούδια – Λαογραφικό υλικό

«Γ' έχεις καημένε πλάτανε», δημοτικό τραγούδι.

Δόμνα Σαμίου

<https://www.domnasamiou.gr>

Εικονογραφικό υλικό – Χαρακτικά – Φωτογραφίες

Cassas, Louis-François. Σχέδια της Άρτας, 1780.

Μουσείο Λούβρου.

Beresford, George de la Poer. Valuable Venetian Bridge near Arta, λιθογραφία, 1855.

King's College London – Foyle Special Collections.

<https://kingscollections.org>

Reisinger, Ernest. Descriptions of Greece by German Travelers. Leipzig, Insel-Verlag, 1923.

<https://el.travelogues.gr>

Patmore, Derek. Images of Greece. London.

(φωτογραφία καλαθοπλεκτών, σ. 115)

Φωτογραφικό Αρχείο Εθνικού Μουσείου Μπενάκη.

(γυναίκες στον Άραχθο, περ. 1950)

Παπαδήμος, Δημήτρης. Εκδρομή Ηπείρου. ΜΙΕΤ, Οκτώβριος 1966.

Winder, John. Φωτογραφία παιδιών στον πλάτανο, Σεπτέμβριος 1973.

Möller, Volker. Φωτογραφίες Γεφυριού και πλατάνου, αρχές δεκαετίας 1980.

Ψηφιακές πηγές

Travelogues.gr

<https://el.travelogues.gr>

King's Collections

<https://kingscollections.org>

Δόμνα Σαμίου – Ψηφιακό Αρχείο

<https://www.domnasamiou.gr>

Copyright

© Αναστασία Καρρά

Η εργασία είναι μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα. Απαγορεύεται η αναδημοσίευση επί χρημάτων και γενικά η αναπαραγωγή του παρόντος έργου, με οποιονδήποτε τρόπο ή μορφή, τμηματικά ή περιληπτικά, στο πρωτότυπο ή σε μετάφραση ή σε άλλη διασκευή, σύμφωνα με τον Ν.2387/1920 (όπως έχει τροποποιηθεί με τον Ν. 2121/1993 και ισχύει σήμερα) και κατά τη διεθνή σύμβαση της Βέρνης (η οποία έχει κυρωθεί με τον Ν. 100/1975), χωρίς τη γραπτή άδεια του συγγραφέα.

ΑΡΤΑ 09.05.2026